

فراوانی افت تحصیلی و برخی از عوامل موثر بر آن از دیدگاه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اراک ۱۳۸۸

دکتر سعید چنگیزی آشتیانی^{۱*}، محسن شمس^۲، ابوالفضل محمد بیگی^۳

۱- استادیار، دکترا فیزیولوژی، گروه فیزیولوژی، دانشگاه علوم پزشکی اراک، اراک، ایران
 ۲- مربی، دانشجوی دکترا آموزش بهداشت، گروه بهداشت عمومی، دانشگاه علوم پزشکی اراک، اراک، ایران
 ۳- مربی، دانشجوی دکترا اپیدمیولوژی، گروه بهداشت عمومی، دانشگاه علوم پزشکی اراک، اراک، ایران

تاریخ دریافت ۸۸/۹/۴، تاریخ پذیرش ۸۸/۹/۲۵

چکیده

مقدمه: افت تحصیلی دانشجویان یکی از مشکلات عمده مراکز آموزش عالی کشور می‌باشد. از این رو پژوهش حاضر نیز با هدف بررسی فراوانی افت تحصیلی و برخی از عوامل موثر بر آن از دیدگاه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اراک صورت پذیرفته است.

روش کار: در طی یک مطالعه مقطعی تحلیلی ۶۰۰ نفر از دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اراک در سال ۱۳۸۸ که حداقل یک ترم از دوره تحصیلی خود را گذرانده بودند با استفاده از پرسش‌نامه و مصاحبه مورد بررسی قرار گرفتند. پس از جمع‌آوری اطلاعات دانشجویان برحسب معدل کلاسی و ترم‌های مشروطی به ۲ دسته دانشجویان موفق و ناموفق تقسیم شده و سپس داده‌ها تجزیه تحلیل و فراوانی افت تحصیلی و برخی از عوامل موثر بر آن مورد بررسی قرار گرفتند.

نتایج: فراوانی افت تحصیلی ۱۹ درصد بوده و اختلاف معنی‌داری بین جنس، وضعیت تاهل، معدل دیپلم پایین، میزان تحصیلات پدر، بومی بودن، فاصله بین اخذ دیپلم و ورود به دانشگاه و رضایت از رشته تحصیلی در بین دو گروه دانشجویان موفق و ناموفق وجود دارد ($p < 0/05$). در حالی که ارتباط معنی‌داری بین متغیرهای سن، رشته تحصیلی، وضعیت اقتصادی خانوار، شغل مادر در بین دو گروه دیده نشد. همچنین بیشترین راهکارهای موثر بر کاهش مشکلات تحصیلی از دیدگاه دانشجویان شامل پذیرش دانشجویان براساس معدل دیپلم و استفاده از مشاوران تحصیلی ورزیده در دانشگاه می‌باشد.

نتیجه گیری: دست اندرکاران آموزش باید به شناسایی متغیرهای موثر بر عملکرد و افت تحصیلی دانشجویان بپردازند تا براساس شناخت دقیق آنها بتوان دانشجویان در معرض خطر را شناسایی و با مشاوره‌های مناسب امکانات بهتری را برای آنها فراهم نمود.

واژگان کلیدی: افت تحصیلی، دانشجویان، اراک

مقدمه

دانشگاه‌ها هر ساله دانشجویان جدیدالورود را پذیرش و دانشجویانی را نیز فارغ التحصیل می‌کنند که در این چرخه مستمر توجه به کیفیت آموزشی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. از این رو افزایش کیفیت نظام آموزشی به عنوان اثرگذارترین عامل در توسعه کشورها محسوب می‌شوند (۱)، چراکه دانشجویان به واسطه موفقیت در تحصیل به موقعیتی دست می‌یابند که از حداکثر نیروی درونی و بیرونی خود برای دستیابی به اهداف آموزش عالی استفاده نموده و شرایط لازم را برای زندگی اجتماعی موفق کسب می‌نمایند. برعکس، عدم موفقیت در تحصیل زمینه ساز مشکلات فردی و اجتماعی عدیده و انحراف از دستیابی به اهداف سیستم آموزشی خواهد شد در این خصوص افت تحصیلی دانشجویان یکی از مشکلات عمده مراکز آموزش عالی کشور است که نه تنها باعث اتلاف وقت و هزینه‌های جاری این مراکز می‌شود بلکه باعث ایجاد مسائل و مشکلات روحی- روانی، خانوادگی و اجتماعی برای دانشجویان نیز می‌گردد. بر پایه مطالعات انجام شده این مشکل هر ساله در حال افزایش بوده به گونه‌ای که بسیاری از دانشجویان نمی‌توانند از عهده محتوای آموزشی بدون (دروس دانشگاهی) برآمده و یا آنها را در موعد مقرر به اتمام رسانند (۲). سازمان یونسکو مفهوم افت تحصیلی را به تکرار پایه، ترک تحصیل زودرس و کاهش کیفیت آموزشی و تحصیلی فراگیران نسبت می‌دهد (۳). برابر تحقیقات انجام شده حدود ۱۲ درصد از دانشجویان دانشگاه‌های علوم پزشکی در طی تحصیل خود حداقل یک ترم تحصیلی مشروط می‌شوند که این مشروطی نه تنها ممکن است دانشجویان را از لحاظ روحی- روانی دچار مشکل نماید بلکه از نظر پیشرفت تحصیلی نیز آنان را در معرض خطر محرومیت از تحصیل قرار دهد و موجب خلل در بهره‌برداری مطلوب از اصول علمی برای تربیت نیروی انسانی، منابع انسانی و مالی و نیز موجب نارضایتی اجتماعی گردد. علاوه بر این افت تحصیلی دانشجویان و ترک

تحصیلی آنان علاوه بر مسائل و مشکلاتی که برای خود دانشجو ایجاد می‌کند، زیان‌های فراوانی را برای کشور در بر خواهد داشت (۴). هم‌چنین افت تحصیلی یا ترک تحصیل از دانشگاه می‌تواند سایر رفتارهای منفی را برای افراد به دنبال داشته باشد. تحقیقات نشان می‌دهند که افرادی که دارای افت تحصیلی هستند در سنین بالاتر بیشتر از مواد مخدر استفاده می‌کنند لذا افت تحصیلی و ترک تحصیل می‌تواند پیامدهایی از جمله اعتیاد به مواد مخدر و الکل را به دنبال داشته باشد (۵). در یکی از دانشگاه‌های آمریکا تحقیقی بر روی افرادی که دست به خودکشی زده بودند نشان داد که شایع‌ترین علت خودکشی آنان شکست در تحصیلات بوده است (۶).

مطالعات و پژوهش‌های متعدد حکایت از آن دارند که تنوعی از عوامل می‌تواند به افت تحصیلی منجر شود. در برخی از تحقیقات اعتیاد به مواد مخدر، عوامل شخصیتی، انگیزه و علاقه، احساس رضایتمندی، احساس تنهایی، انتظار موفقیت و شرایط خانواده بر میزان موفقیت تحصیلی در دانشگاه‌ها تاثیر داشته است (۷). منیری و همکاران نیز طی پژوهشی بیان داشتند که ۳۹ درصد از دانشجویان در گروه موفق و ۶۱ درصد در گروه ناموفق بودند به گونه‌ای که نسبت شانس عدم موفقیت تحصیلی در دانشجویان با کمتر از ۲ سال فاصله ورود به دانشگاه ۴/۳۴، معدل دیپلم کمتر از شانزده ۲/۶، تمرکز کم در کلاس ۳ و انجام مطالعه بدون برنامه‌ریزی قبلی ۳/۶۶ بوده است (۸). هزاوه‌ایی و همکاران نیز در پژوهشی نشان دادند که مشروطی در دانشجویان پسر بیشتر از دختران بود. در بین عوامل مورد بررسی از نظر روش‌های تدریس اساتید از نظر دانشجویان بین نمره نظرات دانشجویان مشروط شده و مشروط نشده اختلاف معنی‌داری وجود داشت. هم‌چنین اختلاف معنی‌داری از جهت خصوصیات فردی بین دانشجویان مشروط شده و مشروط نشده مشاهده گردید (۹). در پژوهش‌های خارج از کشور نیز کورنیوس و همکاران در پژوهشی در رابطه با تاثیر وضعیت اقتصادی بر روی

پیشرفت تحصیلی دانشجویان، بین وضعیت اقتصادی و موفقیت تحصیلی دانشجویان رابطه مثبت و معنی‌داری را بیان کرده‌اند. بدین صورت که دانشجویان با موفقیت اقتصادی خوب انگیزه تحصیلی بیشتری داشتند و پژوهشگران بیان کردند که این نتیجه حاکی از آن است که اطمینان داشتن از تامین امکانات مادی در میزان انگیزه تحصیلی موثر است (۱۰). توار و سیمون و همکاران نیز در پژوهشی بیان داشتند که بین نظرات دانشجویان درباره روش تدریس مدرسین، خصوصیات فردی دانشجو (علاقه‌مندی به رشته تحصیلی و احساس خودکفایتی برای مطالعه دروس مربوطه) و هم‌چنین مشکلات زیستی و تحصیلی دانشجویان (روحي - روانی، مسکن و خوابگاه، مالی، اشتغال و تاهل) با افت تحصیلی (نمره کمتر از ۱۰ یا ۱۲-۱۰ در دروس خود) اختلاف معنی‌داری وجود داشته است (۱۱).

با توجه به موارد فوق باید بیان داشت که افت تحصیلی دانشجویان نه به عنوان یک مشکل شخصی بلکه به عنوان یک مشکل اساسی اجتماعی بوده و باید برای حل این مشکل گام‌های اساسی برداشت زیرا مسایل ناشی از آن در آینده گریبان‌گیر جامعه خواهد شد. اما در این بین، افت تحصیلی دانشجویان دانشگاه‌های علوم پزشکی از اهمیت خاصی برخوردار است زیرا اگر این دانشجویان دارای تحصیلات خوبی نباشند به خاطر حساسیت شغلی و ارتباط آن با سلامت افراد جامعه این مشکل به صورت حیاتی خود را نشان خواهد داد، به گونه‌ای که این دانشجویان متعاقب افت تحصیلی در بیمارستان و مراکز بهداشتی درمانی نیز عملکرد ضعیفی را از خود نشان خواهند داد که بعضاً این عملکرد ضعیف غیر قابل جبران خواهد بود.

بنابر این انجام مطالعه مذکور به خصوص در دانشگاه‌های علوم پزشکی که با صرف هزینه‌های بسیار باید نیروی انسانی کارآموده و با کیفیت مطلوب را برای عرضه مراقبت‌های بهداشتی درمانی تربیت کنند ضروری می‌باشد. هر چند پژوهش‌های مشابهی در این زمینه در برخی از شهرها صورت گرفته است ولی با توجه به تفاوت‌های فرهنگی

و تغییرات سریع عوامل در طول زمان نمی‌توان به عنوان یک قانون عمومی و کلی علل خاصی را برای همه جوامع به صورت یکسان مطرح نمود زیرا قوانین و بافت فرهنگی هر جامعه، نگرش مردم به تحصیلات، سطح سواد و درآمد والدین و... همه از عواملی هستند که به طور اخص در یک جامعه بر شکست یا موفقیت تحصیلی تاثیر می‌گذارند لذا با عنایت به متفاوت بودن مدرسین، دانشجویان و سیستم آموزشی در هر واحد دانشگاهی و به دلیل عدم وجود اطلاعاتی جدید و دقیق در این زمینه در دانشگاه علوم پزشکی اراک پژوهش حاضر با هدف بررسی فراوانی افت تحصیلی و برخی از عوامل موثر بر آن از دیدگاه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اراک صورت پذیرفته است.

روش کار

مطالعه حاضر یک مطالعه مقطعی- تحلیلی می‌باشد که بر روی ۶۰۰ نفر از دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اراک که در ۳ دانشکده پزشکی، پرستاری- مامایی و پیراپزشکی اشتغال به تحصیل داشته‌اند صورت پذیرفته است معیارهای ورود به مطالعه شامل دانشجویانی است که حداقل یک ترم تحصیلی کامل را در دانشگاه علوم پزشکی اراک سپری کرده باشند و در حین انجام پژوهش نیز در این دانشگاه اشتغال به تحصیل داشتند. پس از جمع‌آوری اطلاعات دانشجویان برحسب معدل کلاسی و ترم‌های مشروطی به ۲ دسته دانشجویان موفق و ناموفق تقسیم شدند. بدین صورت که دانشجویان با معدل کمتر از ۱۵ و یا حداقل یک ترم مشروطی و هم‌چنین دانشجویان دارای حداقل یک ترم مشروطی با هر معدلی به عنوان دانشجویان ناموفق و دانشجویانی با معدل بالای ۱۵ و بدون هیچ مشروطی به عنوان دانشجویان موفق در نظر گرفته شدند. در نهایت راهکارهای مناسب جهت کاهش افت تحصیلی نیز از دیدگاه دانشجویان مورد بررسی قرار گرفت. نمونه‌گیری در پژوهش حاضر به صورت تصادفی و طبقه‌ای صورت گرفت

با توجه به مطالعات گذشته میزان افت تحصیلی در دانشجویان علوم پزشکی در حدود ۶۰ درصد بیان شده است (۲۳) که از آن به عنوان معیاری برای تعیین حجم نمونه استفاده شد. با احتساب این میزان و در نظر گرفتن دقت ۰/۰۳ و ضریب اطمینان ۰/۰۹۵ حجم نمونه‌ای برابر با ۵۷۲ نفر محاسبه شد. برای افزایش دقت، حجم نمونه به ۶۰۰ نفر افزایش یافت.

فرمول تعیین حجم نمونه در مطالعه حاضر به صورت زیر بود:

$$n = \frac{(Z_{1-\frac{\alpha}{2}})^2 \cdot p \cdot q}{d^2} = \frac{.9216}{0 / 0016} = 576$$

n = اندازه نمونه مورد نیاز (که برابر ۶۰۰ نفر در نظر گرفته می‌شود).

Z = ضریب اعتماد که برابر ۹۵ درصد در نظر گرفته شده است.

P = تخمینی از نسبت دانشجویان که دارای ویژگی مورد نظر (افت تحصیلی) می‌باشند که این مقدار در مطالعه حاضر ۶۰ درصد در نظر گرفته شده است.

d = مقدار اشتباه قابل قبول در برآورد نسبت جامعه (که در مطالعه حاضر ۰/۰۴ در نظر گرفته شده است).

ابزار گردآوری اطلاعات پرسش‌نامه محقق ساخته‌ای بود که مشتمل بر اطلاعات دموگرافیک دانشجویان (سن، جنس، معدل، وضعیت اشتغال، وضعیت تاهل، مشروط بودن یا نبودن و...) و میزان رضایتمندی دانشجویان از رشته تحصیلی خود بود که در این قسمت سوالات بر حسب یک مقیاس ۵ گزینه‌ای طراحی گردید. امتیاز هر سوال بین ۱ تا ۵ متغیر بود. بدین صورت که بالاترین امتیاز در جهت رضایتمندی از رشته تحصیلی و کمترین امتیاز در جهت عدم رضایت از رشته تحصیلی تعلق گرفت. در نهایت نمرات این بخش بر مبنای ۱۰۰ نمره محاسبه شد. و در پایان نیز برخی از راهکارهای مناسب در

زمینه پیش‌گیری از افت تحصیلی بر حسب نظر دانشجویان مورد سنجش قرار گرفت.

جهت تعیین روایی پرسش‌نامه از روش اعتبار محتوایی استفاده گردید. بدین صورت که پرسش‌نامه با استفاده از نظرات چند تن از اعضای هیأت علمی تهیه و پس از اعمال برخی از پیشنهادات و رفع برخی از اشکالات روایی آن تعیین گردید. پایایی پرسش‌نامه حاضر نیز با استفاده از روش آزمون آلفای کرونباخ تعیین شد. مقدار آن در هر یک از بخش‌های پرسش‌نامه بیش از ۰/۸ به دست آمد.

لازم به ذکر است که قبل از انجام مطالعه از نمونه‌ها رضایت نامه آگاهانه شرکت در تحقیق براساس مصوبات کمیته اخلاق شورای پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی اراک اخذ گردید.

پس از جمع‌آوری اطلاعات داده‌ها وارد کامپیوتر شده و از طریق نرم افزار SPSS (11/5) و با استفاده از آزمون‌های آماری مناسب از جمله آزمون کای دو- آزمون تی و ضریب همبستگی پیرسون و آنالیز واریانس یک طرفه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

نتایج

در این پژوهش از تعداد کل ۶۰۰ نفر دانشجویان شرکت کننده براساس معدل و سابقه مشروطی تعداد ۴۷۷ نفر در گروه دانشجویان موفق و تعداد ۱۲۳ نفر در گروه دانشجویان ناموفق قرار گرفتند. به عبارتی میزان افت تحصیلی در این پژوهش ۱۹ درصد به دست آمد. بررسی جمعیت شناختی نشان داد که تفاوت معنی‌داری بین دو گروه دانشجویان موفق و ناموفق در برخی از زمینه‌ها وجود دارد (جدول ۱). در هر دو گروه دانشجویان موفق و ناموفق از لحاظ سن تفاوتی مشاهده نشد (p=۰/۴۵۳) ولی بیشتر دانشجویان ناموفق را دانشجویان پسر تشکیل می‌دادند (p=۰/۰۰۱). ۶ درصد از دانشجویان موفق و ۳۱ درصد از

دانشجویان ناموفق متاهل بودند که با یکدیگر اختلاف معنی داری داشتند ($p=0/014$).

جدول ۱. مقایسه مشخصات دموگرافیک دانشجویان موفق و ناموفق دانشگاه علوم پزشکی اراک

پ	دانشجویان ناموفق تعداد (درصد)	دانشجویان موفق تعداد (درصد)	
			سن (بالای ۲۰ سال)
۰/۴۵۳	(۷۹/۹۷)	(۷۰/۳)۳۵	
			جنس(پسر)
<۰/۰۰۱	(۷۲)۸۹	(۳۵)۱۶۷	
			رشته تحصیلی (بهداشت)
۰/۱۷۱	(۳۶/۵)۴۵	(۲۴)۱۱۷	
			ترم تحصیلی (دو و سه)
۰/۶۰۸	(۴۶/۳)۵۷	(۴۰/۶)۱۹۴	
			معدل کل دیپلم (۱۷/۹-۱۵)
۰/۰۲۸	(۴۱/۵)۵۱	(۶۱/۲)۲۹۲	
			شغل پدر (آزاد)
۰/۰۴۲	(۵۲/۹)۶۵	(۳۸/۲) ۱۸۲	
			شغل مادر(خانه دار)
۰/۱۲۰	(۹۱/۱)۱۱۲	(۹۵/۹)۴۵۷	
			تحصیلات پدر (بیسواد)
۰/۰۴۴	(۶۷/۴)۸۳	(۳۷)۱۷۵	
			تحصیلات مادر (بیسواد)
۰/۰۱۱	(۶۳/۴)۷۸	(۳۹/۱)۱۸۷	
			وضعیت اقتصادی خانوار (متوسط)
۰/۸۹۱	(۷۰/۷)۸۷	(۶۵/۸)۳۱۴	
			فاصله محل سکونت تا دانشگاه (بیش از ۲۰۰ کیلومتر)
۰/۰۱۵	(۵۲/۱)۶۴	(۲۲/۵)۱۰۷	
			مراجعه به واحد مشاوره دانشگاه (بله)
۰/۰۰۱	(۶۳/۴)۷۸	(۹)۴۳	
			فاصله ورود به دانشگاه (بالافاصله)
۰/۰۰۱	(۴۳)۵۳	(۸۴/۸)۴۰۹	
			وضعیت اشتغال(خبر)
۰/۰۱۴	(۷۸/۱)۹۵	(۹۴/۸)۴۵۲	
			استعمال سیگار(خبر)
۰/۰۰۱	(۸۳)۱۰۲	(۹۶/۳)۴۵۹	
			رضایت از رشته تحصیلی (انحراف معیار)
۰/۰۰۱	(۱۲/۶)۳۴/۲	(۱۴/۱)۷۸/۳	
			مرتبۀ تولد میانگین (انحراف معیار)
۰/۴۵	(۲/۳)۳/۱	(۱/۲)۲/۸	

دانشجویان موفق از پیشینه تحصیلی بهتری برخوردار بودند و معدل بالای ۱۸ آنها ۱۳ درصد و دانشجویان ناموفق ۷ درصد بوده است هم چنین معدل ۱۷/۹-۱۵ در دانشجویان موفق ۶۱/۲ درصد در دانشجویان ناموفق ۴۱/۵ درصد بوده است.

از لحاظ وضعیت شغلی پدر در دانشجویان موفق ۶۱/۸ درصد شغل والدین کارمند و ۲۸/۲ درصد آزاد بوده است در حالی که در دانشجویان ناموفق ۴۷/۱ درصد از والدین آنها کارمند و ۵۲/۹ درصد دارای شغل آزاد بودند. از نظر سطح تحصیلات والدین در هر دو گروه دانشجویان موفق و ناموفق تفاوت مشاهده شد به گونه ای که دانشجویان موفق اکثرا دارای والدین با سطح تحصیلات بالاتر و دانشجویان ناموفق نیز دارای والدین با سطح تحصیلات پایین تر بودند.

بین وضعیت اقتصادی خانوار در هر دو گروه دانشجویان تفاوتی مشاهده نشد ($p=0/891$). دانشجویان ناموفق به مقدار خیلی بیشتری به واحد مشاوره دانشگاه مراجعه داشته اند که علت این امر می تواند ارجاعات ناشی از افت تحصیلی آنان به این واحد باشد ($p<0/001$).

در هر دو گروه دانشجویان موفق و ناموفق از لحاظ فاصله بین اخذ مدرک پیش دانشگاهی و ورود به دانشگاه اختلاف معنی داری مشاهده شد، به گونه ای که اکثر دانشجویان موفق بلافاصله وارد دانشگاه شده بودند در حالی که دانشجویان ناموفق اکثرا با فاصله ۱ الی ۲ سال بعد از اخذ مدرک پیش دانشگاهی وارد دانشگاه شده بودند ($p<0/001$).

از لحاظ وضعیت اشتغال و استعمال سیگار دانشجویان ناموفق نسبت به گروه دانشجویان موفق بیشتر شاغل بوده و به مقدار بیشتری اقدام به استعمال سیگار می نمودند به گونه ای که از لحاظ این متغیرها در هر دو گروه اختلاف معنی داری وجود داشت.

در این پژوهش میانگین نمره رضایت از رشته تحصیلی در گروه دانشجویان موفق به تعداد زیادی بالاتر از دانشجویان ناموفق بود به گونه ای که این مقدار از دانشجویان موفق ۷۸ درصد و در دانشجویان ناموفق ۳۴

در این پژوهش هر دو گروه دانشجویان موفق و ناموفق از لحاظ ترم تحصیلی، تعداد واحدهای گذرانده شده، مقطع تحصیلی، شغل مادر، وضعیت اقتصادی خانوار با یکدیگر تفاوت معنی داری نداشتند.

تعداد ۳۳/۷ درصد از دانشجویان بومی بوده (فاصله کمتر از ۵۰ کیلومتر به عنوان بومی بودن) و در کنار والدین یا همسر زندگی می کردند و ۶۶/۳ درصد نیز در خوابگاه دانشجویی زندگی می کردند.

بین معدل دیپلم در هر دو گروه دانشجویان موفق و ناموفق تفاوت آماری وجود داشت، به نحوی که

درصد بود که از لحاظ آماری آزمون تی مستقل اختلاف معنی داری در بین این دو گروه نشان داده بود.

بحث

یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که جنس با موفقیت تحصیلی ارتباط داشته است سایر مطالعات نیز نشان داده‌اند که میزان افت تحصیلی در دانشجویان پسر نسبت به دانشجویان دختر به طور معنی داری بیشتر بوده است (۱۲، ۱۳). با این وجود مطالعه منیری و همکاران نیز نشان داده است که بین جنسیت با موفقیت تحصیلی ارتباطی وجود نداشته است (۸). هم‌چنین مقایسه ویژگی‌های دموگرافیک و شخصیتی دانشجویان موفق و ناموفق دانشگاه‌های مختلف حاکی از آن بوده است که بین دو گروه موفق و ناموفق تفاوت‌های معنی داری از لحاظ متغیرهای دموگرافیک، شخصیتی و نگرشی وجود داشته است (۱۴، ۱۵).

در این پژوهش حدود ۲۴/۵ درصد از دانشجویان ناموفق را افراد متاهل تشکیل می‌دادند که البته صرف تاهل نمی‌تواند مانعی برای موفقیت تحصیلی باشد بلکه کمبود امکانات رفاهی و پرداختن به شغل‌های کاذب جهت کسب درآمد می‌تواند مانعی مهم در جهت کسب موفقیت تحصیلی این عده از دانشجویان باشد. این نتایج با یافته‌های هاشمی و همکاران، ده بزرگی و موسلی و صابر فیروزی و همکاران مطابقت دارد (۵، ۱۶، ۱۷). هم‌چنین نتایج حاصل از روند تحصیلی دانشجویان رشته پزشکی در دانشگاه علوم پزشکی همدان نشان داد که دانشجویان مجرد نسبت به دانشجویان متاهل از میانگین نمرات بهتری در دروس تخصصی و عمومی برخوردار بوده‌اند (۱۸).

براساس مطالعه حاضر مشخص شد که تفاوت معنی داری بین دو گروه دانشجویان موفق و ناموفق در برخی از زمینه‌ها وجود دارد. یکی از این موارد معدل دیپلم دانشجویان بوده است با توجه به معدل دانشجویان در قبل و بعد از دیپلم دانشجویانی که در دوره دبیرستان معدل بیشتری داشتند در دانشگاه نیز موفقیت بیشتری را نشان دادند و بالعکس. این یافته با مطالعه صابر فیروزی و همکاران که در

پژوهشی به بررسی علل مشروط شدن دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی شیراز پرداختند هم‌خوان می‌باشد (۱۷). با توجه به نتایج مشابه مطالعات مختلف در این زمینه شاید بتوان گفت این ارتباط مثبت بین معدل دیپلم و پیشرفت تحصیلی در دانشگاه بتواند گزینش دانشجویان جهت ورود به دانشگاه براساس معدل دوره متوسطه را تقویت نماید.

در پژوهش حاضر اکثر دانشجویان ناموفق دارای پدرانی با شغل آزاد یا بیکار بودند که این امر خود می‌تواند بر روی وضعیت اقتصادی خانوار تاثیر گذارد و به شکل غیر مستقیم پیشرفت تحصیلی فرزندان را تحت تاثیر قرار دهد. از طرف دیگر اکثر والدین با شغل آزاد یا بیکار دارای سطح تحصیلات پایین‌تر بوده‌اند که این امر نیز مزید بر علت بوده و بر روی پیشرفت تحصیلی دانشجویان ناموفق تاثیر داشته است.

یافته‌های دیگر پژوهش حاضر این بود که بین وضعیت اقتصادی دانشجویان موفق و ناموفق رابطه وجود نداشت. تحقیقاتی که در مورد تاثیر پایگاه اقتصادی دانشجویان و پیشرفت تحصیلی انجام شده نتایج متفاوتی را ارائه داده است. برخی از پژوهش‌ها نشان داده‌اند دانشجویانی که از خانواده‌های طبقه پایین هستند عملکرد تحصیلی ضعیفی دارند (۱۹). یافته‌های پژوهش زاپالا در سال ۲۰۰۲ نشان داد که کسانی که از خانواده‌های سطح پایین اقتصادی هستند کمتر مطالعه می‌کنند و نسبت به تحصیل نگرش منفی دارند و زودتر ترک تحصیل می‌کنند (۲۰) اما در برخی از تحقیقات رابطه بین پایگاه اقتصادی اجتماعی و پیشرفت تحصیلی تایید نشده است (۲۱). به نظر شمید پایگاه اقتصادی اجتماعی ضعیف می‌تواند باعث افت تحصیلی شود اما نقش این عامل برای همه موارد افت تحصیلی قابل توجه نیست به عبارت دیگر برای برخی از موارد علت افت تحصیلی چیز دیگری است (۲۲).

در پژوهش حاضر ۷۱/۵ درصد از دانشجویان ناموفق غیر بومی بوده‌اند (فاصله محل سکونت تا دانشگاه بیش از ۵۰ کیلومتر) سایر مطالعات نیز نشان داده‌اند که عدم موفقیت با توجه به کمبودهای متعددی که در خوابگاه‌های

دانشگاهی مشاهده می‌شود (از جمله شلوغی آنها، عدم تغذیه مناسب و امکانات خوب رفاهی) در مقایسه با منزل شخصی می‌تواند قابل توجه باشد (۵، ۱۶).

در این پژوهش اکثریت مراجعات به واحد مشاوره دانشگاه شامل دانشجویان ناموفق بوده است (۶۳ درصد در مقابل ۹ درصد) که علت این امر می‌تواند ناشی از افت تحصیلی دانشجویان ناموفق، زندگی در خوابگاه و مشکلات ناشی از آن، عدم دقت در برنامه‌ریزی صحیح درسی و یا عدم دقت و تمرکز در کلاس درس و... توسط دانشجویان ناموفق بوده باشد که یا خود شخصاً برای حل مشکلشان به واحد مشاوره مراجعه نموده‌اند و یا از طریق سیستم آموزشی دانشگاه، کارشناسان آموزش دانشکده‌ها یا اساتید مشاور به واحد مشاوره ارجاع داده شده‌اند. از طرفی مراجعه کم و اندک دانشجویان موفق به واحد مشاوره دانشگاه نیز می‌تواند ناشی از عدم اطلاع دانشجویان از خدمات و برنامه‌های این واحد در دانشگاه و یا تصور نادرست دانشجویان از مراجعه به این واحد باشد، به گونه‌ای که مراجعه به این واحد را صرفاً مربوط به دانشجویان مشکل دار می‌دانند که در این زمینه نیاز به اطلاع رسانی و آگاه سازی تمام دانشجویان می‌باشد تا بتوانند هم دانشجویان موفق و هم ناموفق از خدمات مشاوره ای و راهنمایی این واحد حداکثر استفاده را داشته باشند.

از دیگر نتایج این پژوهش این است که دانشجویانی که بلافاصله وارد دانشگاه شده بودند نسبت به دانشجویانی که بین اخذ مدرک پیش دانشگاهی و ورود آنها به دانشگاه فاصله افتاده بود از پیشرفت تحصیلی بهتری برخوردار بودند که علت این امر می‌تواند ناشی از قوی بودن بنیه علمی دانشجویانی باشد که بلافاصله وارد دانشگاه شده‌اند و همین امر در تداوم موفقیت آنها در دانشگاه نقش داشته باشد. در حالی که سایر دانشجویان ناموفقی که معمولاً با فاصله ۲-۳ سال بعد از اخذ دیپلم وارد دانشگاه شده‌اند اکثراً به دلیل ضعف تحصیلی در دوره متوسطه، رد شدن در کنکور سراسری، ضعف بنیه علمی، دارا بودن مشکلات خانوادگی و یا اشتغال به کار و... بوده است که طبیعتاً این

عوامل در بعد از ورود آنان به دانشگاه نیز ادامه داشته و تا حدودی بر روی وضعیت تحصیلی آنان تاثیر گذار بوده است. این یافته‌ها هم‌خوان با پژوهش‌های صابر فیروزی می‌باشد (۱۷). در این راستا اجرای برنامه‌هایی نظیر مشاوره و راهنمایی و کمک اساتید مشاور در دانشگاه می‌تواند نقش مهمی در ارتقاء این دانشجویان داشته باشد.

از عوامل مهم عدم موفقیت که در این پژوهش مد نظر قرار داشت داشتن شغل اضافی بود. می‌توان گفت که دانشجویان شاغل دارای وضعیت اقتصادی پایین تری می‌باشند و برای امرار معاش خود مجبور به کارکردن در محیط خارج از دانشگاه نیز می‌باشند. البته در پژوهش تمنایی فرد بین دو گروه دانشجویان شاغل و غیر شاغل از نظر پیشرفت تحصیلی تفاوت معنی داری مشاهده نگردید (۲۳). هم‌چنین در تحقیقی که پوراکی در این زمینه انجام دادند نتایج نشان گر این امر بوده که کار دانشجو بر موفقیت تحصیلی تاثیر ندارد (۲۴).

در این پژوهش استعمال سیگار در نزد دانشجویان ناموفق (دانشجویان پسر) به مقدار بیشتری نسبت به دانشجویان موفق گزارش شده است که این امر می‌تواند ناشی از اتلاف وقت بیهوده و گذراندن اوقات فراغت دانشجویان ناموفق با دوستان در خوابگاه‌ها و یا بیرون از خوابگاه و اقدام به استعمال سیگار باشد که طبعاً بر روی پیشرفت تحصیلی این عده از دانشجویان موثر می‌باشد.

در این پژوهش میزان رضایت از رشته تحصیلی در دانشجویان ناموفق به طور معنی داری کمتر از دانشجویان موفق بود. واهانن و جانسون نیز نارضایتی دانشجویان پرستاری از محتوای دروس را به عنوان یکی از علل افت تحصیلی و نارضایتی از رشته تحصیلی خودشان عنوان کرده است (۲۵). در دیگر پژوهش‌ها نیز نارضایتی از رشته تحصیلی باعث افسردگی و افت تحصیلی بیشتری شده است (۲۶). سایر پژوهش‌ها نیز بیان داشته‌اند که دانشجویان ناموفق علت افت تحصیلی خود را مسایل مربوط به روش تدریس مدرس و خصوصیات فردی از جمله بی‌علاقگی به رشته تحصیلی خود می‌دانند (۱۱، ۲۷). همان گونه که مشاهده می‌شود نتایج

این پژوهش به طور آشکاری بیانگر نقش اساسی و مهم رضایت از رشته تحصیلی و انگیزش در پیشرفت و موفقیت تحصیلی می‌باشد.

اقتصادی خانواده و... براساس نظرات شخصی دانشجویان کسب شده بود که طبعاً می‌تواند کیفیت داده‌ها را مخدوش سازد.

نتیجه گیری

با بهبود کیفیت آموزش در دانشگاه‌ها و استفاده از اساتید مجرب، تجدید نظر درباره نحوه پذیرش دانشجو و در نظر گرفتن شرط معدل، بهبود امکانات رفاهی دانشجویان، استفاده از مشاورین ورزیده و برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای برنامه‌ریزی‌های درسی، شیوه مطالعه و یادگیری، توجه به انگیزه‌ها و ایجاد علاقه‌مندی در دانشجویان می‌توان قدم‌های موثری را در پیشرفت تحصیلی دانشجویان برداشت. لذا ایجاد یک سیستم آموزشی هوشیار و زود هنگام در دانشگاه‌ها ضرورت دارد تا دانشجویان را از نظر شرایط فردی موثر بر افت تحصیلی غربال‌گری و شناسایی کند و اقدامات پیش‌گیری کننده آموزشی و فوق برنامه ای در مورد افت تحصیلی یا عدم پیشرفت تحصیلی آنان را برنامه‌ریزی و اجرا نماید. به نظر می‌رسد این برنامه‌ریزی نیازمند همکاری درون بخشی در دانشگاه یعنی بین آموزش دانشگاه، دانشکده‌ها و بخش دانشجویی و فرهنگی است.

با توجه به نتایج پژوهش حاضر پیشنهاد می‌گردد:

- ۱- معدل دیپلم به عنوان یکی از شرایط ورود به دانشگاه در نظر گرفته شود.
  - ۲- برای دانشجویان امکانات رفاهی بیشتری فراهم شود تا آنان اجبار به اشتغال در زمان تحصیل نداشته باشند و مشکلات زیستی کمتری داشته باشند.
  - ۳- منابع آموزشی کافی برای دانشجویان فراهم شده و زمینه دسترسی آنان به این منابع تسهیل شود.
  - ۴- با تقویت رابطه بین اساتید و دانشجویان و افزایش سطح خدمات راهنمایی و مشاوره‌ای، زمینه رضایتمندی دانشجویان از دانشگاه و ارتقاء وضع تحصیلی آنها فراهم شود.
- یکی از محدودیت‌های پژوهش حاضر نقص ابزار در سنجش بود به طوری که اطلاعات مربوط به وضعیت

تشکر و قدردانی

از معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی اراک و هم‌چنین از تمامی دانشجویانی که در این طرح شرکت کردند تشکر و قدر دانی می‌گردد.

منابع

1. Berk LE. Infants, children and adolescents. 2nd ed. Boston: Allyn & Bacon; 1999.
2. Adib-Hajbaghery M. [Effect of Three Educational Methods on Anxiety, Learning Satisfaction and Educational Progression in Nursing Students Strides In Development of Medical Education]. J Medical Edu Develop Center of Kerman Univ Medi Sci 2008;1(5): 35-42.
3. Unesco. Wastage in the word between 1970-1980. Paris: Unesco;1984.
4. Hazavei SM, Fathi Y. [Student's satisfaction from academic guidance and consultation at Hamadan University of Medical Sciences]. J Shahid Sadoughi Univ Med Sci and Health Serv 2000;2(8): 56-64.
5. Jahani Hashemiy H, Rahimzadeh Mirmahalleh S, Ghafelehbashy H, Sarichloo ME. [Investigating the mental health of the first- and last-year students of QUMS] The Journal of Qazvin University of Medical Sciences & Health Services 2008;2(12): 41-9.
6. Meilman PW, Patties JA, Kraiss Zeilman D. Suicide attempts and threats on one college campus: Pollicy and practice. J Am coll Health 1994; 42(4): 147-54.
7. Peterson J. A follow up study of one group a achievers and under achievers four years after high school graduation. Roper Review 2000; 22(4): 217-24.
8. Moniri R, Ghalebatarash H, Abass Mussavi G. [The Reasons of Educational Failure among Paramedical Students in Kashan University of Medical Sciences]. Iran J Med Education 2006; 1(6): 135-40.

9. Hazavehei SMM, Fathei Y, Shamshirei M. [Study on the Causes of Students' Academic probation in Hamadan University of Medical Sciences, 2001-2002 Strides in development of Medical Education]. J Medical education development center of Kerman Univ Med Sci 2003;14(7): 35-42.
10. Cornilous ML. Influence economics on pupil performance educational research. J Educ Res 1978; 2(1): 90-4.
11. Tovar E, Simon MA. Academic probation as a dangerous opportunity: Factors influencing divers colleg student success. Community College J Res & Pra 2006; 30 (7): 547-64.
12. Khadiv Zadeh T, Seif AA, Valaie N. [Learning and study strategy and success rate in university students, Mashhad University of Medical Sciences]. Pejohandeh Quarterly Res J 2002; 27(7): 35-42.
13. Falah C. [The survey of educational decline in Hormozgan University]. J Hormozgan University of Science Medicine 2001; 1(5): 5.
14. Shahidi M, Ghasri S. [Evaluation the educational progress of medical students in various sharing in Kurdistan University of Medical Sciences. Scientific J Kurdistan Univ med Sci 1999;13(4): 38-44.
15. Karami Matin B. [The study of relationship between personal characteristics of nursing students and their educational achievement in Tehran University of Medical Sciences in 1996]. Behbood 2000; 7(4): 87-92.
16. Dehbozorgi GhR, Mooseli HA. [Survey on dropout risk factors among medical students, Shiraz Medical University, 1999]. J Babol Univ of Medical Sciences 2003;(1): 74-8.
17. Saberfirozy M. The survey of educational decline between student in Shiraz University 2002. Procding of Congress of educational medicine; 2003 Oct 30-31 Nov1; Tehran, Iran.
18. Yousefi Mashoof R, Saeedi Jam M. [Study in quality of education status of medical students in basic sciences courses Hamadan University of medical Sciences]. Tab va Tazkieh 2002;45(9): 16-21.
19. Majdodin A. [The survey of educational decline in Ahvaz University]. [MSc thesis]. University of Shahid Beheshty, 1995.
20. Zappala G. The influence of economic disadvantage in the academic performance. J Sociology 2002; 38(2):115-25.
21. Zahedy asl M. [Factors effected of educational progress in shahed student]. Journal shahed University 2003; (3) 9: 12.
22. Schemid C. Educational achievement. Journal of leadership in education 2001; 4: 237-60.
23. Tamany fard M. [The survey of some factors effected between student with educational decline]. Journal shahed Univ 2007; (24): 147.
24. Poraky SH. [The survey of job student on educational decline in Tehran university]. [MSc thesis]. Tehran University, 1994.
25. Vanhanen L, Janhonen S. Factors associated with students' orientations to nursing. J Adv Nurs 2000; 31(5): 1054-62.
26. Ghasemi SM, Rajabnia F, SaadatianV, Meshkat M. [The Frequency of Depression and Related Factors among the Medical and Paramedical Students of Mashhad Islamic Azad University during year 2007-2008]. Med Sci J Islamic Azad University of Mashhad 2008;3(4): 181-7.
27. Arfaie K, Amirali-Akbary S, Alavi-Majd H. Assessing Midwifery Students Interest in Their Career at Medical Sciences Universities in Tehran. Knowledge & Health 2008;1(3): 28-32.

Frequency of educational decline and some effective factors of student's opinion in Arak University of Medical Sciences, 2009

Changyzi Ashtyani S*¹, Shamsi M², Mohamadbeygi A³

1- Assistant Professor, PhD of Physiology, Department of Physiology, Arak University of Medical Sciences, Arak, Iran

2- Instructor, PhD Student of Public Health, Department of Public Health, Arak University of Medical Sciences, Arak, Iran

3- Instructor, PhD Student of Epidemiology, Department of Public Health, Arak University of Medical Science, Arak- Iran

Received 25 Nov, 2009 Accepted 16 Dec, 2009

Abstract

Background: Educational decline is one of the most important problems in educational institutes. There for, present study was aimed to survey frequency of educational decline and some effective factors of student's opinion in Arak University of Medical sciences, 2009.

Materials and Methods: In a analytical cross sectional study, 600 students passing at least one term of their course in Arak university of medical science in 2009, were determined by questionnaire and interview. After data gathering, students divided two groups, successful and non successful base n educational average and failed terms and then data were analyzed and determined frequency and some effective factors on it.

Results: Decline education frequency is 19% and there were significant difference between sex, marital status, average score diploma, educational level of father, hesitancy, gap between diploma and university admission and course satisfaction between two groups of successful and unsuccessful students ($P < 0/05$). However, no significant correlation observed in age, course, family economic status and mother's job ($p > 0/05$). Also, most of effective problem solutions in student's viewpoint are included admission in university base on diploma average score and use of expert consular.

Conclusion: Educational managers should be considering effective variables on performance and educational decline in students, in order to identifying high risk students and providing better facilities for them by appropriate consulting.

Keywords: Educational, Decline, Students, Iran

*Corresponding author;

Email: ashtiyani@sums.ac.ir

Address: Para medicine faculty, Arak University of Medical Sciences, Basij Sq., Arak, Iran